

LA GARROTXA MEDIEVAL

JESÚS ÁVILA

Catalunya Medieval, Barcelona. March editor, 2004

La Garrotxa deu tenir una cel·la secreta on hi ha empresonades les ànimes dels visitants més indefensos. I és que abunden les publicacions dedicades a lloar-ne les excel·lències, bé paisatgístiques, bé artístiques i culturals. Fa uns mesos va aparèixer el primer títol d'una ambiciosa col·lecció que ha d'abraçar tota l'Espanya medieval i que s'apunta a aquesta tradició. L'obra, impulsada per March Editor, recull l'herència de guies d'il·lustres locals com Ramon Grabolosa o Alexandre Cuéllar. Una afirmació així, però, exigeix matisos, potser massa i tot.

D'entrada, convé ventilar els aspectes formals més externs. S'ha apostat per una base material de qualitat, alhora que original pel que fa a la forma del llibre, i per una presentació generosa en la relació entre fotografies (algunes extraordinàries) i text, atractiva per al lector més inclinat a fullejar que a llegir. Aquí, tanmateix, s'esgoten els elements que es podrien situar a la plata positiva de la balança.

Desproveïda d'aquest embolcall que la dignifica, la publicació grinyola des dels mateixos fonaments. En primer terme, no trobem una solució al dilema que calia que els editors es plantejessin: es pretén una obra amb certa vocació historiogràfica o simplement divulgativa i dirigida a la promoció turística? El resultat fa la impressió que tot plegat es queda en un entremig. Òbviament, hi ha un clar contrast entre el pròleg, signat per Jesús Àvila (licenciat en periodisme que es fa anomenar escriptor), i els textos encarregats al medievalista Xavier Puigvert i a l'arqueòloga Mireia Teixidor. Quant al prefaci, a més de pretensions, és incoherent i, ras i curt, un joc dels disbarats (algunes de les conjectures proposades per Àvila mereixerien –o tal vegada ni això– una crítica específica). A l'altra banda del riu de la fotografia (involuntàriament irònica) que separa l'encapçalament del veritable contingut del volum, es palesen alguns problemes que, al meu entendre,

arrenquen, sobretot, de l'organització de la informació. Així doncs, s'haurien d'atribuir a les directrius editorials i al presumpte coordinador o coordinadora.

Tot i suposant, encara que no s'aclareixi enlloc l'ambigüitat, que no es vol aconseguir cap llibre amb un mínim rigor científic (el fet que no se citi bibliografia ni cap mena de font ens ho fa pensar), hi ha alguns aspectes qüestionables. En altres paraules, Puigvert i Teixidor segurament han hagut de salvar força entrebancs per vessar tot el coneixement de què disposen o poden abastar. La divisió temàtica en municipis, per exemple, esdevé força arbitrària i, al capdavant, poc original si es vol reflectir la realitat de les terres actualment de la comarca de la Garrotxa durant l'edat mitjana. Lògicament, es dona protagonisme a termes amb un passat medieval més ric com ara Besalú, Beuda o Santa Pau, i a Olot, bé perquè és la capital moderna, bé perquè és l'àrea més estudiada per un dels autors. En canvi, de ben segur que resulta complicat condensar les dades referents a espais tan heterogenis com la Vall d'en Bas o Bianya. Així mateix, hi ha algunes absències destacades com el nucli de Begudà, dins els límits de Sant Joan les Fonts, o llacunes pel que fa a alguns edificis de gran interès com les esglésioles de l'Alta Garrotxa. Alhora, com a conseqüència de cenyir-se estrictament als límits comarcals, la guia no pot incloure mostres esplendoroses del patrimoni tradicionalment garrotxí com Sant Cristòfor de Beget o les restes del cenobi de Sant Llorenç de Sous. En resum, deriven mancances tant de la separació per termes municipals com de l'enquadrament comarcal tan restrictiu. No seria més suggestiu referir-se, tot i les dificultats d'acordar cronologies, a les terres de l'antic comtat de Besalú, a la baronia de Santa Pau o al vescomtat de Bas, entre d'altres denominacions de l'edat mitjana?

Semblantment, el discurs històric es ressent del probable desig de l'editor (o de qui signa el pròleg: els crèdits no aconsegueixen dissimular el pes que sens dubte té Àvila en aquesta desorbitada col·lecció *España Medieval* –un anacronisme, també, que només acceptarien sense reserves més enllà de Los Monegros) que se subratllin els elements llegendaris o màgics. De resultes d'això, per exemple, al capítol dedicat a Montagut i Oix, la llegenda del pont relacionada amb el fals tòpic del dret de cuixa resta un espai preciós als temples escampats per l'accidentada geografia del terme, mentre que el de Santa Pau es conclou posant un èmfasi, diria jo, innecessari a l'edificació de l'ermita de Sant Abdó i Sant Senén per assegurar la protecció celestial de la vall.

En la mateixa línia, la necessitat d'un to amè de vegades va en perjudici de la descripció de certes realitats de l'època medieval o de la concreció d'alguns casos particulars. En són una mostra l'explicació del terme *presa* o *aprisió* a la p. 52 o de l'estatus de l'església de Sant Martí al comentari de peu de foto de la p. 78.

És cert que aquestes objeccions tindrien més sentit si es dirigissin a un treball purament acadèmic. Malgrat això, considero que, si el que s'intenta és atraure el

lector i despertar-li l'interès per l'època medieval, hi ha recursos millors que carregar les tintes en fets secundaris o llegendes. Trobo més vàlides i molt més atractives algunes evocacions dels orígens altmedievals de les Preses o la Vall d'en Bas, encara que se sostinguin per fonaments poc fiables. Sigui com sigui, crec que la divulgació no hauria de significar mai banalització o manca injustificada de rigor.

Ja no tant en relació amb la coherència de l'obra, com a la seva cohesió, cal assenyalar, sobretot, el fet que no s'especifiqui l'autoria de cadascun dels textos. Es pot deduir que Puigvert s'ha encarregat de les qüestions més aviat històriques i Teixidor, en canvi, de les lligades al patrimoni artístic. I, aleshores, a cada apartat s'han intentat enllaçar els paràgrafs d'un i l'altra amb més o menys fortuna. Em sembla, però, que aquesta tasca de reconèixer qui subscriu cada idea, en una publicació que ambicioni ser mínimament seriosa, no s'ha de deixar per a la imaginació del lector. Al seu torn, qui sap si resulta injust quan, com passa aquí, és notòria una major frescor expressiva en els aspectes històrics respecte dels artístics.

Retornant a un àmbit més superficial, i en un segon terme si es vol, es palesen unes quantes incorreccions i no simplement tipogràfiques, cosa que sorprèn a partir del moment que a la llegenda consten dues persones que s'han d'ocupar de la correcció, a part de la traducció, dels textos. Per damunt de tot, igual com quant al contingut, el pròleg d'Àvila mereix una menció especial. S'evidencien més, però, les fotografies que apareixen inexplicablement sense comentari al peu o una errada que arrossegueu tots els mapes: es veu que ara al topònim *Santa Pau* se li ha afegit el sintagma *dels Arcs*.

Vist tot això, diria que aquesta col·lecció dedicada a l'Espanya Medieval no té un inici gaire brillant amb la publicació sobre la Garrotxa. Es tracta, en el fons, d'un projecte editorial foraster i, malgrat encarregar una part important del text a un especialista inqüestionable de l'edat mitjana a les nostres contrades com és Xavier Puigvert, no reïx, bé per defectes de forma corregibles amb una mica més d'atenció, bé per no haver trobat una manera encertada de sintetitzar i organitzar l'ampli i dens discurs històric. Aquesta obra, però, hi insisteixo, es queda entremig de les dues ribes (sense voler tan ben il·lustrades per la fotografia esmentada més amunt) en no aconseguir un equilibri entre el to amè i divulgatiu que pot afavorir la seva venda a visitants i el mínim de rigor exigible pels lectors coneixedors de certs aspectes, almenys, de la història garrotxina.

Des del meu punt de vista, només permet una lectura positiva. I és que alguns apartats podrien considerar-se un primer tast, encara que força insípid i adulterat per un mal projecte, del que pot oferir-nos un dels autors, en contacte quotidià amb les fonts documentals bàsiques, en els capítols de l'edat mitjana de l'esperada *Història de la Garrotxa*. D'altra banda, i ja per acabar, les fotografies d'aquest

llibre, més que res de regal, són, com ja s'ha dit abans, magnífiques. Així, si fos un viatger indefens i àvid d'experiències místiques amb la història com a pretext, potser ja tindria l'ànima en aquesta cel·la secreta que deu custodiar amb zel la Garrotxa. Com que no és el cas, tanco el volum i el col·loco al prestatge més alt i inabastable, el de les publicacions poc útils.

Albert Reixach Sala